Vermogen en inkomen in Nederland

Beschrijving

Nederland staat bekend als een van de meest ongelijke landen ter wereld als het gaat om vermogensverdeling. Dat klinkt alarmerend, maar dit beeld verdient een grondige nuancering. Wie de cijfers goed leest, ontdekt een Nederland dat structureel veel gelijker is dan de statistieken op het eerste gezicht suggereren en een politiek debat over verdeling van vermogen en inkomen lijkt eerder gebaseerd te zijn op jaloezie dan economische logica.

De pensioenpot

Het meest in het oog springende probleem met deze statistiek is de behandeling van pensioenvermogen. Nederlandse huishoudens hebben gezamenlijk meer dan 1.500 miljard euro opgebouwd in pensioenfondsen. Dit collectieve vermogen wordt in de gangbare statistieken over vermogensverdeling (zoals die van het CBS of Eurostat) niet meegeteld als individueel huishoudensvermogen, omdat het juridisch gezien collectief eigendom is.

Maar voor een werknemer in loondienst is zijn aanspraak op een pensioenuitkering economisch gezien precies hetzelfde als spaargeld. Het is uitgesteld inkomen dat later wordt uitbetaald. Corrigeert men voor dit pensioenvermogen, dan verbetert de vermogenspositie van de middenklasse dramatisch. Dan ziet de Nederlandse vermogensverdeling er plotseling een stuk minder ongelijk uit dan die van landen zonder een vergelijkbaar collectief pensioenstelsel.

Het grote nivelleren

De inkomensverdeling laat een vergelijkbaar beeld zien. Het inkomen vÃ³Ã³r belastingen en toeslagen kent inderdaad enige spreiding. Maar Nederland heeft een van de meest uitgebreide nivelleringsmechanismen ter wereld ontwikkeld. De progressieve inkomstenbelasting, de toeslagen voor zorg, huur en kinderopvang, de huurtoeslag en het uitgebreide stelsel van sociale zekerheid

herverdelen collectief honderden miljarden per jaar.

Het resultaat is zichtbaar in de statistieken over besteedbaar inkomen. Na belastingen en toeslagen behoort Nederland consequent tot de meest gelijke landen in de OESO. De gini-coÃ«fficiÃ«nt voor besteedbaar inkomen ligt rond de 0,26, vergelijkbaar met Denemarken en Zweden. De brede middenklasse beschikt in Nederland over een uitzonderlijk gelijkmatig verdeeld besteedbaar inkomen. Armoede bestaat, maar de extremen van rijkdom en armoede die men in de Verenigde Staten of het Verenigd Koninkrijk aantreft, zijn in Nederland structureel afwezig.

De keerzijde van intensieve nivellering is dat de financiÃ«le prikkel om meer te werken of meer te verdienen voor grote groepen Nederlanders vrijwel verdwijnt. Dit is meetbaar en zichtbaar in alledaagse situaties.

Neem het meest schrijnende voorbeeld: een gezin in de bijstand ontvangt, na alle toeslagen voor huur, zorg en kinderopvang, een besteedbaar inkomen dat nauwelijks verschilt van wat hetzelfde gezin overhoudt bij een bruto jaarsalaris van bijna 60.000 euro door het verlies aan alle toeslagen. De stap van uitkering naar werk levert in zoâ??n geval per saldo enkele tientjes per maand op, terwijl de inspanning, de reiskosten, de stress en het verlies aan vrije tijd enorm zijn. Rationeel bezien is de keuze om niet te werken economisch begrijpelijk, al is zij maatschappelijk funest.

Het effect is ook zichtbaar bij mensen die al werken. De loonsverhoging die leraren de afgelopen jaren terecht hebben gekregen, werd door het nivelleringsmechanisme grotendeels teruggesluisd naar de schatkist en het toeslagenstelsel. Het netto-effect op het besteedbaar inkomen was teleurstellend klein door de hoge marginale belastingdruk. Het voorspelbare gevolg: leraren zijn niet meer gaan werken, maar juist minder. Zij optimaliseerden hun situatie door minder uren te maken bij een hoger uurtarief. Dat is volledig rationeel gedrag binnen de spelregels van het systeem, maar desastreus voor een arbeidsmarkt die al kampt met structurele tekorten.

Dit verklaart mede waarom Nederland inmiddels wereldkampioen deeltijdwerken is. Meer dan de helft van de beroepsbevolking werkt in deeltijd, een percentage dat nergens anders ter wereld wordt geÃ«venaard. Culturele voorkeuren spelen een rol, maar de fiscale architectuur van het land maakt van deeltijdwerken simpelweg de meest rationele keuze voor een groot deel van de bevolking.

Een krimpende groep die de welvaart draagt

Al deze mechanismen leiden tot een opmerkelijke en zorgwekkende uitkomst. Wanneer men niet alleen belastingen en toeslagen meeneemt, maar ook het gebruik van collectief gefinancierde voorzieningen zoals zorg en onderwijs, blijkt dat slechts een verrassend klein percentage van de Nederlandse bevolking per saldo meer afdraagt aan de overheid dan het ontvangt. Schattingen variÃ«ren, maar het

gaat om een minderheid van hoogopgeleide tweeverdieners, zelfstandig ondernemers en hogere inkomens die de netto-financiering van de verzorgingsstaat dragen. Gevolg is dat bij de stembus de overgrote meerderheid die hiervan profiteert, kiest voor het behoud van het huidige systeem waardoor de krimpende minderheid die de welvaart mag betalen het moet afleggen.

Dit is op zichzelf geen probleem, herverdeling is immers het doel van een verzorgingsstaat. Maar het wordt een structureel risico wanneer de betalende groep krimpt. En dat is precies wat er gebeurt. Door deeltijdwerken, door het vertrek van hoogopgeleide Nederlanders naar het buitenland, en door het ontmoedigen van ondernemerschap via steeds hogere belastingdruk, wordt de dragende basis van het systeem smaller. Minder mensen betalen voor dezelfde of zelfs grotere aanspraken van de overige bevolking.

Dit brengt ons bij een van de meest onderschatte inzichten in de economische geschiedenis. De 14e-eeuwse Noord-Afrikaanse geleerde Ibn Khaldun beschreef in zijn Muqaddimah wat wij vandaag de dag kennen als de Laffer-curve en deed dat meer dan zes eeuwen voordat Arthur Laffer zijn beroemde servet volkrabbelde. Ibn Khaldun observeerde dat wanneer belastingtarieven stijgen voorbij een bepaald punt, de belastingopbrengst niet toeneemt maar juist afneemt. Ondernemers stoppen met investeren, productieve burgers verlaten het land of zoeken constructies om belasting te vermijden, en de economische activiteit die de belastingbasis vormde, krimpt.

Maar Ibn Khaldun ging verder dan een fiscale observatie. Hij zag dit patroon als een beschavingsdynamiek. Wanneer een samenleving haar productieve klasse te zwaar belast om de consumptieve behoeften van een groeiende groep niet-productieven te financieren, treedt er een verval in dat zichzelf versterkt. De belastingbasis krimpt, de overheidsuitgaven kunnen niet meer worden gefinancierd, de kwaliteit van publieke diensten daalt, het maatschappelijk vertrouwen erodeert. Ibn Khaldun beschreef dit als een van de voornaamste oorzaken van het verval van beschavingen en wereldrijken. Nederland vertoont de vroege kenmerken van dit patroon: een krimpende groep nettobetalers, een groeiende afhankelijkheid van overheidsvoorzieningen, een politieke dynamiek die meer belasting op vermogen en hogere inkomens bepleit, en een verzwakkende prikkel voor de meest productieve burgers om hun volledige potentieel in te zetten.

De top 1%: ondernemers

Het politieke debat richt zich steevast op de top 1% van vermogenden. Het beeld dat daarbij wordt opgeroepen is doorgaans dat van een elite van financiÃ«le speculanten en erfgenamen van dynastieke rijkdom. De werkelijkheid is wezenlijk anders.

De Nederlandse top 1% bestaat voor het overgrote deel uit eigenaren en directeur-grootaandeelhouders van het midden- en kleinbedrijf. Zij hebben vermogen opgebouwd niet door rente te incasseren op geÃ«rfd kapitaal, maar door decennialang te ondernemen, risico te nemen en

werkgelegenheid te creÃ«ren. Hun vermogen zit voor een groot deel vast in het eigen bedrijf: machines, voorraden, goodwill, personeel. Het is productief kapitaal, geen passief spaarvermogen.

Dit maakt een cruciaal verschil. Het vermogen van deze ondernemers is niet losgekoppeld van de economische activiteit die de andere 99% van de bevolking ten goede komt. Het is er juist de drijvende kracht van. Zij betalen lonen, investeren in innovatie, onderhouden toeleveringsketens en dragen bij aan de belastingopbrengsten die de verzorgingsstaat financieren. In die zin zorgt het geconcentreerde vermogen van de top 1% er indirect voor dat de welvaart van de overige 99% opvallend gelijk en stabiel is.

Toch is er een aanhoudende politieke druk om dit vermogen zwaarder te belasten. De retoriek van â??de rijken moeten meer bijdragenâ?• spreekt tot een breed publiek, en dat is begrijpelijk, gevoelens van relatieve deprivatie zijn een van de krachtigste psychologische drijfveren in politieke economie. Maar jaloezie is een gevaarlijke basis voor fiscaal beleid.

Want wat gebeurt er wanneer een MKB-ondernemer met zijn of haar bedrijfsvermogen wordt geconfronteerd met een substantieel hogere belasting? Er zijn twee opties: de ondernemer verkoopt activa om de belasting te betalen, wat directe gevolgen heeft voor de continuÃ¯teit van het bedrijf, of de ondernemer trekt zich terug uit investeringen die anders wel waren gedaan. In beide gevallen daalt de verdiencapaciteit van de onderneming. Er worden minder mensen aangenomen, er wordt minder geÃ¯nnoveerd, de loonruimte krimpt.

Het beleidseffect van hogere belastingen op productief ondernemersvermogen is daarmee precies het tegenovergestelde van wat beoogd wordt. Op korte termijn lijkt het rechtvaardig; op middellange termijn ondermijnt het de economische motor die de brede welvaart in stand houdt. De inkomensongelijkheid die men wenste te bestrijden, neemt toe naarmate de verdiencapaciteit van de economie afneemt. Arme landen hebben vaak een extreem ongelijke vermogens- en inkomensverdeling

Een eerlijker kader

Een serieuze discussie over vermogen en inkomen in Nederland zou moeten beginnen met een eerlijker meetkader. Dat betekent: pensioenvermogen meenemen in vergelijkingen, onderscheid maken tussen productief ondernemersvermogen en passief rentenierskapitaal, de nivelleringseffecten van het belasting- en toeslagenstelsel volledig meewegen, en de ontmoedigende werking van dat stelsel op arbeidsparticipatie eerlijk erkennen.

Wie dat doet, ziet een land dat een indrukwekkend gelijke verdeling van welvaart heeft gerealiseerd. Maar ook een land dat tegen de grenzen van zijn eigen systeem aanloopt. De verzorgingsstaat financiert zichzelf steeds moeilijker naarmate de groep die hem draagt kleiner wordt, de prikkels om bij te dragen zwakker worden, en de politieke druk om de resterende bijdragers nog zwaarder te belasten groter wordt.

Ibn Khaldun zou dit patroon herkennen. Hij zou ook weten hoe het afloopt wanneer een samenleving deze signalen negeert. De meest effectieve weg naar een duurzaam gelijke samenleving loopt niet via het uitknijpen van de productieve klasse, maar via het herstellen van de prikkel om te werken, te ondernemen en te investeren, zodat de koek voor iedereen groeit in plaats van dat een krimpende groep een steeds groter deel van een stilstaande koek moet afstaan.

Han Dieperink, Chief Investment Officer

Disclaimer

Abonneer op deze nieuwsbrief via

www.aureus.eu/nieuwsbrief